

SZENT IMRE
KÖNYVEK

IRODALOM

Szöveg- és feladatgyűjtemény

9.

A tankönyvvé nyilvánítás ténye (a jogerős határozat száma és időpontja): TKV/1134-12/2021 2021. március 22.
A tankönyv megfelel a Kormány 5/2020 (I. 31.) Korm. rendelete a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 110/2012 (VI. 4) Korm. rendelet módosításáról megnevezésű jogszabály alapján készült Kerettanterv a gimnáziumok 9–12. évfolyamára, továbbá a Kerettanterv a gimnáziumok 7–12. évfolyamára megnevezésű kerettanterv Magyar nyelv és irodalom tantárgy előírásainak.

A tankönyvvé nyilvánítási eljárásban közreműködő szakértő: dr. Kakuszi Béla Péter

Egyházi lektor: dr. Kránitz Mihály
Szakmai lektor: dr. Hargittay Emil
Pedagógiai lektor: M. Tamási Ágota
Nyelvi lektor: dr. Siptár Péter

Főszerkesztő: S. Pásztor Judit
Szerkesztő: Godzsa Anikó
Fédélterv: Schulteisz Hermina
Látvány- és tipográfiai terv, nyomdai előkészítés: Fekete Gabriella
Képszerkesztő: Téglásy György

ISBN 978-963-277-924-9

Köszönetet mondunk azoknak a művészeknek és alkotóknak, akik műveikkel gazdagították a tankönyvet.

© Magyar Katolikus Püspöki Konferencia

Borító: Peter Paul Rubens: *Szent Simon*, 1611 körül

Kiadja a Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója
1053 Budapest, Veres Pálné utca 24.
Telefon: (+36)-1-318-6957
email: szit@stephanus.hu
www.szit.katolikus.hu

A kiadásért felel: Farkas Olivér igazgató
Raktári szám: IT-144
Terjedelem: 35,03 (A/5) ív
A könyv tömege: 625 g

I. kiadás 2021.

A tankönyvfejlesztés az EGYH-KCP-16-P-0111 számú projekt támogatásával valósult meg.

Nyomta és kötötte: Szekszárdi Nyomda
Felelős vezető: Vadász Katalin ügyvezető igazgató

Tartalom

BEVEZETÉS AZ IRODALOMBA – MŰVÉSZET, IRODALOM

I. Az irodalom alapkérdései

Arany János: A vigasztaló	9
Ottlik Géza: Tengernagyok a propellereken	10
Kosztolányi Dezső: Egy és más az írásról ..	11
Arthur Conan Doyle: A vérbükkös tanya ..	13
Aiszóposz: A hangya és tücsök	14
La Fontaine: A tücsök meg a hangya	15
Hajnóczy Péter: A hangya és a tücsök	16
Romhányi József: Tücsökdal	17
Szent II. János Pál pápa: Levél a művészeknek	18
Faludi Ferenc: A Szűz Máriához	20
Weöres Sándor: Vonj sugaradba	20
Hallod-e, Te szelídecске	21
Orbán Ottó: Hallod-e, te sötét árnyék	21
Én vagyok az, aki nem jó... ..	22
Karinthy Frigyes: A cirkusz	23
Csokonai Vitéz Mihály: A Magánossághoz ..	27
Petőfi Sándor: Füstbement terv	27
Szittyá Attila Bendegúz: München felé	27
Lázár Ervin: Dömdö-dömdö-dömdödöm	28
Weöres Sándor: Barbár dal	34
Simon Márton: Szeretni	35

AZ IRODALOM ŐSI FORMÁI

II. Mágia, mítosz, mitológia

A babiloni teremtéstörténet	36
Gilgames	37
Edda-dalok	38
Germán teremtéstörténet – Az ember teremtése	39
Kalevala	40
Veinemöjnen mágikus éneke	41
Hésziodosz: Istenek születése	42
Hésziodosz: Munkák és napok	42
Babits Mihály: Héphaisztosz	43

Orpheusz és Eurüdiké	44
Csiky Gergely: Görög–római mythologia	45
Kaffka Margit: Prometheus	46
Áprily Lajos: Prometheus	47
Daidalosz és Ikarosz	48
Takáts Gyula: Icarus a költőhöz	49
Németh György: Héraklész tizenkét munkája	50
Arany János: Naiv eposzunk	51
Anonymus: Gesta Hungarorum – Álmos, az első vezér	52
Kézai Simon: Gesta Hunnorum et Hungarorum – A húnok és a magyarok eredetéről és ősi lakaikról	52
Kálti Márk: Képes krónika (Chronicon Pictum) – A fehér ló mondája	53
Arany János: Rege a csodaszarvasról	54
József Attila: A csodaszarvas	55
Nagy László: Csodafiu-szarvas	56
Regósének	56
Öntőimádság	57
Fehérlófia	58
Hoppál Mihály: Halálélmények a sámánizmusban	58
John Ronald Reuel Tolkien: A Gyűrűk Ura ..	59

Projektmunka

Arany János: Buda halála	62
Gárdonyi Géza: A láthatatlan ember	65
Diószegi Vilmos: A sámánének	66

A GÖRÖG IRODALOM

III. Az antik görög epika és líra

Platón: Szókratész halála	68
Homérosz: Iliász – részletek 1.	71
Homérosz: Iliász – részletek 2.	76
Homérosz: Iliász – részletek 3.	80
Homérosz: Odüsszeia – részletek 1.	83
Szabó Árpád: Télemakhosz útja	87

Homérosz: Odüsszeia – részletek 2.	89
Ritoók Zsigmond–Sarkady János – Szilágyi János György: A görög kultúra aranykora	94
Homérosz: Odüsszeia – részletek 3.	95
Devecseri Gábor: Kalauz Homéroszhoz ...	99
Markó Béla: Költészet az Égei-tengeren ...	100
Homérosz: Odüsszeia – részletek 4.	101
Babits Mihály: Az európai irodalom története	106
Ritoók Zsigmond–Sarkady János – Szilágyi János György: A görög kultúra aranykora	107
Mimnermosz: Szerelem nélkül	107
Anakreón: Erósz mint kovács	108
Platón: Csillagok	108
Meleagrosz: Az édes énekű Zénophilához	108
Platón: A tizedik Múza	109
Szapphó: Édesanyám! nem perdül a rokka...	109
Szapphó: Aphroditéhez	109
Alkaios: Bordal	110
Anakreón: Bordal	110
Alkaios: Az állam hajója	111
Anakreón: Töredék a halálról	112
Anakreón: Gyűlölöm	112
Szimónidész: Mily csekély erejű...	112
Darvas László: Tragikrokodil	113
Longosz: Daphnisz és Chloé	113

IV. Az antik görög dráma

Arisztophanész: Felhők	115
Szophoklész: Antigoné – részletek 1.	117
Szophoklész: Antigoné – részletek 2.	118
Mezősi Miklós: Csodálatos-e az ember? Az Antigoné 1. stasimonja	118
Szophoklész: Antigoné – részletek 3.	119
Szophoklész: Antigoné – részletek 4.	124
Szophoklész: Oidipusz király	127
Arisztotelész: Poétika	135
A jerikói vak (Mk 10,46–52)	136
A jerikói vak (Lk 18,35–43)	136
Babits Mihály: Vakok a hídon	137

Csákvári Eszter: Puskás Dániel: A vakok zsoldára	138
Jónás Tamás: Önkéntes vak	138

A RÓMAI IRODALOM

V. Az antik római irodalom

Titus Livius: A színhátság kezdetei Rómában	139
Caius Suetonius: Julius Caesar	140
Catullus: Carmen 2	141
Catullus: Carmen 5	141
Nagy László: Fagyok jönnek	142
Catullus: Carmen 85	143
Vergilius: IV. ecloga	146
Vergilius: IX. ecloga	148
Vergilius: Aeneis	151
Joszf Brodskij: Dido és Aeneas	154
Horatius: Életbölcesség (1, 9. carmen) ...	155
Horatius: Az arany középút (2, 10. carmen)	156
Horatius: Újra együtt (3, 9. carmen)	157
Horatius: Melpomenéhez (3, 30. carmen) .	158
Horatius: Élvezd a márt (1, 11. carmen)	159
Ovidius: Narcissus. Echo	160
Ovidius: Pygmalion	162
Hárs Ernő: Kései Pygmalion	163

A BIBLIA MINT KULTURÁLIS KÓD

VI. A Biblia

Németh László: Galilei	164
Fjodor Mihajlovics Dosztojevszkij: A Karamazov testvérek	165
A világ teremtése (Ter 1,1–31; Ter 2,1–3)	166
A második teremtéstörténet, a paradicsom (Ter 2,6–8; 15–25)	167
Vörösmarty Mihály: Gondolatok a könyvtárban	167
Reményik Sándor: Istenarc	168
Weöres Sándor: Ima	168
A bűnbeesés (Ter 3,4–25)	170

Petőfi Sándor: Midőn a földön... ..	171	Székely Magda: Kettős fénykép	204
Kemény István: Egy hét az öreg Káinnal ..	171	A kafarnaumi százados (Lk 7,1–10)	205
A vízözön		Az első kenyérszaporítás (Mk 6,30–44) ...	205
(Ter 6,13–22; Ter 7,17–24; Ter 8,4–14)	172	Jézus a vízen jár (Mk 6,45–52)	206
Gilgames – XI. tábla	173	Karel Čapek: Az öt kenyérről... ..	207
A bábeli torony (Ter 11,1–9)	176	Áprily Lajos: Bartimeus	209
Ábrahám áldozata (Ter 22,1–19)	177	A tékozló fiú (Lk 15,11–32)	210
Euripidész: Iphigeneia Auliszban	178	Az irgalmas szamaritánus	
Søren Kierkegaard: Előhang	179	(Lk 10,25–37).....	211
Borbély Szilárd: A Követelés	179	Kosztolányi Dezső: Öreg pap	211
József testvéreinek első útja Egyiptomba		A magvető (Mt 13,1–23)	213
(Ter 42,1–24)	181	József Attila: Isten	214
A testvérek félelme (Ter 50,15–21)	182	Jézus keresztre feszítése és halála	
Németh László: József és testvérei	182	(Mt 27,32–55)	215
Mózes meghívása (Kiv 3,1–15; 4,1–17) ...	185	Jézus keresztre feszítése és halála	
A tízparancsolat (Kiv 20,1–19)	186	(Lk 23,26–49)	216
Mózes a népéért imádkozik		Magyar Zoltán:	
(Kiv 32,11–14; Szám 14,11–19)	187	A herencsényi mesemondó	217
Füst Milán: Mózes számadása	188	Karinthy Frigyes: Barabbás.	218
A Messiás (Iz 11,1–9)	189	Babits Mihály: Csillag után	220
József Attila: Csak az olvassa... ..	189	A tengeri vadállat (Jel 13,1–10)	221
Radnóti Miklós: Töredék	190	Saul megtérése (ApCsel 9,1–19)	222
Jeremiás vallomásaiból: (Jer 20,7–18) ...	191	A legkiválóbb adomány a szeretet	
Az új szövetség (Jer 31,31–34)	192	(1Kor 13,1–13)	223
Jónás könyve	192	Mészöly Miklós: Saulus	224
Prédikátor könyve		Baka István: Fredman szonettjeiből	
(Préd 1,1–3; 1,12–18; 3,12–15)	194	Csatlós Jánosnak	225
LV. zsoltár	195	A bevezető látomás és János megbízatása	
Ex psalmo 42.	196	(Jel 1,9–20)	226
XLII. zsoltár		A trón (Jel 4,1–11; 5,1–14)	227
Külömb-külömb panasz Dávidnak	196	A hét harsona (Jel 8,6–13)	228
Szabó T. Anna: Az ég zsoltára	197	Az utolsó ítélet (Jel 20,11–15)	229
Mt 6,9–13	198	Befejezés (Jel 22,6–20)	229
Reményik Sándor: János evangéliuma	199		
Jézus születése – A pásztorok hódolata			
(Lk 2,1–20)	200		
Jézus születése – A napkeleti bölcsek			
(Mt 1,18–2,12)	200		
A haramia és a Szent Család	201		
Agyagmadarak	202		
Az Úr Jézus ruhája	202		
Galambbéd	202		
Minden betű méhének változott	203		
Babits Mihály: Esti megérkezés	203		

A KÖZÉPKORI IRODALMA

VII. Irodalom a 4–15. században

Johan Huizinga: A középkor alkonya	231
Szent Ágoston: Vallomások – <i>XII. fejezet:</i>	
<i>Ágoston a csodálatos hang intésére</i>	
<i>teljesen megtér</i>	234
Francesco Petrarca:	
Út a Mont Ventoux-ra	236

Pierre Abélard: Szombat esti himnusz	239	François Villon: Rondó az elsiratott szerelemről	273
Celanói Tamás: Ének az utolsó ítéletről (<i>Dies irae</i>)	240	François Villon: Apró képek balladája	274
Jacopone da Todi: Himnusz a Fájdalmas Anyáról	241	Faludy György: Ballada a senki fiáról	275
Assisi Szent Ferenc: Naphimnusz	243	Faludy György: Az utolsó szó jogán	276
Áprily Lajos: Assisi, jöjj...	245	József Attila: A hetedik	276
Takács Zsuzsa: Üdvözlégy, utazás	245	Weöres Sándor: Ki minek gondol...	277
Jacobus de Voragine: Szent Márton püspök	246	✱ VIII. A 11–15. századi magyar irodalom	
Bálint Sándor: Ünnepi kalendárium	248	Anonymus: Gesta Hungarorum – Előbeszéd	278
Kányádi Sándor: Konkrét költemény	249	Kézai Simon: Kezdődnek a hunok viselt dolgai	279
Aquitániai Vilmos: Szerelemnek örvendeni	251	Boldog István király halála és fehérvári temetése	280
Chrétien de Troyes: Lancelot, a Kordé Lovagja	252	Korona és kard	281
Próza-Edda	254	Halotti beszéd és könyörgés <i>Egykori olvasat – Értelmezés</i>	282
Archipoeta: Gyónás (a <i>Carmina Buranából</i>)	256	Halotti beszéd és könyörgés <i>Pais Dezső olvasata</i>	284
Walter von der Vogelweide: A hársfaágak csendes árnyán	259	Horváth János: A magyar irodalmi műveltség kezdetei	285
Walther von der Vogelweide Ó jaj, hogy eltűnt minden	260	Juhász Gyula: A halotti beszéd	286
Dante Alighieri: Isteni színjáték. Pokol – Első ének: A sötét erdőben	262	Reményik Sándor: Halotti beszéd a hulló leveleknek	286
Dante Alighieri: Isteni színjáték. Pokol – Harmadik ének: A Pokol kapuja	264	Kosztolányi Dezső: Halotti beszéd	287
Dante Alighieri: Isteni színjáték. Pokol – Negyedik ének: A Pokol tornáca	265	Márai Sándor: Halotti beszéd	289
Dante Alighieri: Isteni színjáték. Purgatórium – Tizenhetedik ének: A harag víziója	266	Ómagyar Mária-siralom	292
Dante Alighieri: Isteni színjáték. Paradicsom – Harmincharmadik ének: Az istenlátás	267	Erdélyi Zsuzsanna: Hegyet hágék, lőtöt lépék	294
François Villon: Ballada, melyet édesanya kérésére készített a költő, hogy imádkozhassék Miasszonyunkhoz	268	Áprily Lajos: Ómagyar Mária-siralom	295
François Villon: Ballada tűnt idők asszonyairól	269	Móra Ferenc: Pieta	296
François Villon: Ellentétek	270	Lackfi János: Nyelv híján való siralom	297
François Villon: Gyász-irat, melyet maga s társai számára szerzett a költő, mialatt fölakasztásukat várták (Akasztottak balladája)	272	Szent Gellért püspök Nagy legendája	298
		Szent István király Nagy legendája	299
		Hartvik püspök: Szent István legendája	300
		Margit-legendá	301
		Horváth János: A kolostori irodalom kódex-egységei	302
		Reményik Sándor: Bánk Bán utolsó monológja	303
		Szent László király Legendájából	304
		Himnusz Szent László királyról	305
		Szent László-ének	305

Karthauzi Névtelen: Érdy-kódex 306
Arany János: Szent László 307

Projektmunka

Gárdonyi Géza: Isten rabjai 303

A RENESZÁNSZ IRODALMA

IX. Irodalom a 14–16. században

Niccolò Machiavelli: 216. levél
(Francesco Vettorinak) 311
Francesco Petrarca:
Ti szerencsés füvek, boldog virágok... . 314
Francesco Petrarca:
Ha felsóhajtok, emlegetve téged... . 315
Francesco Petrarca: Magamban, lassan,
gondolkodva járom... . 316
Francesco Petrarca:
Pó, földi kérgem bárhogy is sodorjad ... 316
Somlyó György:
Szonett – a tóban tükröződve 317
Boccaccio: Dekameron
– Első nap, harmadik novella 319
Boccaccio: Dekameron
– Hatodik nap, tizedik novella 321
Thomas Mann: Mario és a varázsló 321
Ismeretlen szerző: Akárki 328
Borbély Szilárd: Akár Akárki Amoralitás .. 331
William Shakespeare: Romeo és Júlia
– részletek 1. 333
William Shakespeare: Romeo és Júlia
– részletek 2. 337
William Shakespeare: Romeo és Júlia
– részletek 3. 338
William Shakespeare: LXXV. szonett 340
Móricz Zsigmond: Romeo és Júlia.
Kosztolányi Dezső fordítása 341
William Shakespeare: Hamlet, dán királyfi
– részletek 1. 342
Kappanyos András: A kizökkentség története:
egy verssor utazása a kultúrában 345
William Shakespeare: Hamlet, dán királyfi
– részletek 2. 347

„Kimegyek a rétre Shakespeare-rel”:

Elek Tibor beszélgetése

Nádasdy Ádámmal 351

Charles és Mary Lamb: A makrancos hölgy 352

A kiskondás 354

X. A 15–16. századi magyar irodalom

Galeotto Marzio: 31. bölcs mondás 355

Oláh Miklós: Hungária. 356

Janus Pannonius: Névváltoztatásáról 358

Janus Pannonius: Prosperhez 358

Janus Pannonius: Hunyadi Jánosnak,
Mátyás király atyjának sírfelirata 359

Janus Pannonius: Pannónia dicsérete 359

Janus Pannonius: A narni Galeottóhoz 360

Janus Pannonius:
Egy dunántúli mandulafáról 361

Janus Pannonius: Békéért 361

Kányádi Sándor:
Mikor Janus elhagyta Páduát 362

Janus Pannonius: Búcsú Váradtól 363

Nemes Nagy Ágnes: Fák 364

Janus Pannonius:
Mikor a táborban megbetegedett 365

Dsida Jenő: Sírfelirat 366

Római beszéd a magyar küldöttség nevében
a pápa nyilvános kihallgatásán 367

Sylvester János:
Az magyar nópnek, ki ezt olvassa 368

Sztárai Mihály: Az igaz papságnak tiköre .. 369

Jón 1,1–7 371

Heltai Gáspár: A hangyáról és a tücsökről 372

Gergei Albert: História az Árgirus nevű
királyfirul 373

Tinódi Lantos Sebestyén:
Eger vár viadaljáról való históriája 374

Batizi András: A házasságról való ének 375

Pecsuk Ottó:
A magyar bibliafordítás története 375

Balassi Bálint: Ó nagy kerek kék ég... . 376

Balassi Bálint:
Hogy Juliára találja, így köszöne néki ... 377

Balassi Bálint: Kiben az kesergő Céliáról ír 378

Balassi Bálint: Szélllyel tündökleni... . 379

Balassi Bálint: Borivóknak való	380	Balassi Bálint: Psalmus 148.	388
Balassi Bálint: Egy katonaének	381	Balassi Bálint: Adj már csendességet	390
Balassi Bálint: Ó én édes hazám... ..	383	Orbán Ottó:	
Tóth Árpád: Vitézek, mi lehet.....	385	Melyben Balassi módján fohászkodik	391
Kovács András Ferenc: Az lovának szól ...	386		
Balassi Bálint: Kiben bűne bocsánatáért		Projektmunka	
könyörgett akkor, hogy házasodni		Fekete István:	
szándékozott	387	A koppányi aga testamentuma	392

ARISZTOPHANÉSZ

Felhők

TANÍTVÁNY

Menj a manóba! ki dübögött úgy?

STREPSIADES¹

Én, Strepsiades, Kikynnóból, Pheidon fia.

TANÍTVÁNY

Tudatlan, engem úgyse! bárki légy,
Hogy az ajtót ily gorombán rugdosod,
Kivervén a talált eszmét fejünkből.

STREPSIADES

Bocsáss meg: távol és falun lakom.
De mondd: mi volt az a kivert izé?

TANÍTVÁNY

Azt tudni csak tanítványnak szabad.

STREPSIADES

Úgy monddsa bátran: mert azért jövök
Hogy, mint tanítvány, fölvétessem itt.

TANÍTVÁNY

Megmondom. Ámde aztán szent-titok.
Azt kérdi Chairephontól² Sokrates:
Hány lábat ugrik a bolha, *magáét*?
Mert Chairephon szemöldét csípve egy,
Onnét a Sokrates fejére pattant.

STREPSIADES

S hogy mérte azt meg?

Belémártotta, s a mint megfagyott,
Csínos cipője lett; most ezt levonva
Megmérte a távolságot vele.

STREPSIADES

Oh Zeüsz király, beh könnyü ész!

TANÍTVÁNY De hát-

Ha Sokratesnek egy más ötletét
Meghallanád!

STREPSIADES

Mi az? Kérlek, közöld.

TANÍTVÁNY

Azt kérdi tőle Chairephon, a Sphétti,³
Mit gondol: a szájával énekel
A szúnyog, vagy hátulsó részivel?

STREPSIADES

És mit felelt, e szúnyog-ügyben, Ó?

TANÍTVÁNY

Azt, hogy mivel szűk a szúnyog bele,
A befúvó szél hátulján kiront,
S mert szűk, tekergős útja volt a szélnek,
Kitörve, hangot adni kénytelen.

STREPSIADES

Kürt e szerint a szúnyog alfele.
Oh, mily szerencsés bendő-bölcsélet!
Mily könnyen boldogul oly alperes,
Ki a szunyog belébe is belát!

1 Sztrepziadész: jómódú birtokos polgár.

2 Khairephón: Szókratész egyik tanítványa.

3 Szhéttosz: az ókori Athén egyik közigazgatási egysége.

TANÍTVÁNY

De nagy találmányt veszte a minap
Egy gyík miatt.

STREPSIADES

Hogyan? mondd meg nekem.

TANÍTVÁNY

A mint keresné a hold útait
S körjáratát, szájtátva fölfelé,
Lerondította egy gyík, az ereszből.

STREPSIADES

Derék, hogy a gyík SokratesseI így bánt.

TANÍTVÁNY

Az este meg, hogy nem volt vacsoránk...

STREPSIADES

Nos, nos, hogyan tett élelemre szert?

TANÍTVÁNY

Asztalra könnyű hamvat hinte, s egy
Nyársat horoggá hajtva, körvonót
Vón a kezébe, s így az áldozatból
Egy szép darab húst titkon elcsene.

STREPSIADES

No, mért csudáljuk hát ama Thalest!⁴ –
Nyissad, hamar, nyisd bölcseldéteket,
S mutasd nekem meg azt a Sokratest!
Mert *okhatnám* nagyon. Csak nyiss
kaput.

(részlet – Arany János fordítása)

1. Milyenek ábrázolja Szókratészt a jelenet? Hogyan értékeli a részlet alapján Arisztophanész komédiája a filozófus munkásságát?
2. Vajon miért keresi fel Szókratész „gondolkozdáját” Sztrepzsiadész? Válaszotokat támaszátok alá a részletből vett idézettel!
3. Mutassátok be a részlet alapján az Arisztophanész-művek komikumát!

4 Thalész (Kr. e. 624–546): görög természetfilozófus és matematikus.

SZOPHOKLÉSZ

Antigoné

KAR

Sok van, mi csodálatos,
De az embernél nincs semmi csodálatosabb.
Ő az, ki a szürke
Tengeren átkel,
A téli viharban
Örvénylő habokon,
S Gaiát, a magasztos istennőt,⁵
Zaklatja a meg-megújulót
Évről évre az imbolygó ekevassal,
Fölszántva lovával a földet.

Szárnyas madarak könnyűszívű
Népére, az erdő vadjaira
Készíti a hurkot,
A sósvizü tengerben lakozó
Halakat hálóval fogja meg
A férfi, ki ésszel él.
Szolgáivá tette okos leleménnyel
A hegyek meg a rétek állatait,
A lobogóhajú paripának és a bikának
Nyakába vetette igáját.

És a beszédet és a széllel
Versenyző gondolatot meg a törvényt
Tanulja, a városrendezőt,
Lakhatatlan szirteken
Tűző nap forró sugarát s a fagyot
Kikerülni ügyes, mindenben ügyes,
Ha akármi jön, ám a haláltól
Nem tud menekülni,
De gyógyírt a nehéz nyavalyákra kigondol.

⁵ Gaia: a görög mitológiában a Föld istennője.

Ha tud valamit valaki,
 Mesteri bölcsét, újszerűt,
 Van, ki a jóra, van, ki gonoszra tör vele.
 Ki a földnek törvényeket ad,
 Jogot, mit az isteni eskü véd,
 Az a városban az első; de hazátlan,
 Akinek jó, ami nem szép.
 Tűzhelyemnél nincs helye,
 Ne ossza meg tervét sem az velem, ki így cselekszik.
 (részlet – Trencsényi-Waldapfel Imre fordítása)

1. Hol, milyen szövegekörnyezetben szerepel a fenti kardal az *Antigoné*-ban? Hogyan értelmezhető önállóan, és hogyan az azt követő jelenetre vonatkoztatva?

SZOPHOKLÉSZ

Antigoné

KAR

Sok szörnyű csodafajzat van,
 s köztük az ember a legszörnyebb.
 (részlet – Ratkó József fordítása)

MEZŐSI MIKLÓS⁶

Csodálatos-e az ember? Az *Antigoné* 1. stasimonja

A fordítók közül egyedül Ratkó József érez rá az első stasimon kezdőmondatának különös többértelműségére. [...] A *deinosz* melléknév jelentéstartománya a „félelmetes, megdöbbentő, ijesztő, rettenetes, szörnyű; amitől félni lehet, veszélyes; rossz, gyászos, siralmas; erős, hatalmas; rendkívüli, különös, furcsa, bámulatos; ügyes valamiben” szemantikai skála mentén helyezkedik el, és etimológiailag a „félelem, ijedtség, ok a félelemre, félelem felkeltése” jelentésű [...] főnév származéka, amely a szanszkrit *dvesti* „utál” igére megy vissza.

(részlet)

1. Olvassátok fel a kardalt úgy, hogy az első két sorban a *deinosz* szó különböző jelentéseit használjátok!
2. Hogyan módosulnak a szöveg jelentésárnyalatai a változtatás hatására?
3. Mi a retorikai szerepe a kulcsszó többértelműségének?

6 Mezősi Miklós (1960–): irodalom- és operatörténész, író.

SZOPHOKLÉSZ

Antigoné

KREÓN

(*Haimónhoz*) Fiam, csak nem haraggal jössz atyád elé,
Választottadra mért ítéletem miatt?
Ha bármit is kell tennem, hű fiam maradsz?

HAIMÓN

Apám, tiéd vagyok, te tűzöl célt élém
S tanácsaid követni mindig kész vagyok.
Mert nincs szerelmi frigy; mit többre tartanék,
Mint azt, hogy életem vezesd jóságosan.
[...]

Atyám, az emberész az istentől való,
S ennél nagyobb kincset képzelni sem tudok.
Hogy tán beszédedben hibát találok én,
Nem mondhatom s nem is szeretném mondani.
De felmerülhet másban is jó gondolat.
S nekem talán előnyöm az, hogy láthatom,
Mit is cselekszik és miket beszél a nép.
Mivel tekintetedtől fél a nép fia,
Nem mondja, mit te nem szeretsz meghallani.
De én homályban élek és kihallgatom,
Hogyan siratja már a város ezt a lányt,
Ki bár a legjobb minden asszonyok között,
Dicső tettéért rúdul kell meghalnia.
Hisz édes testvérét temette el, mikor
Véres csatában elbukott, s nem hagyta, hogy
Szétmarcangolja dögmadár s falánk ebek.
Ily tettéért arany jutalmat érdemel –
Mondják a némaságot meg-megtörve már.
Atyám, kísérje jó szerencse lépteid,
Ennél nincsen számomra semmi fontosabb.
Fiúnak atyja boldogságánál van-é
Nagyobb öröm, s ennek, ha boldogul fia?
Csak bár egyetlen elvedről tennél le már
Hogy más okos beszédét meg se hallgatod,
Mert az, ki mindig csak saját eszére ad,

S úgy véli, másnak nyelve sincs és lelke sincs,
Üres fejűnek gyakran az mutatkozik,
Bölcs ember az, ki másoktól tanulni tud,
És semmi hűrt meg nem feszít túlságosan.
Megláthatod, ha jó a téli áradás,
A hajlékony fa el nem veszi ágait,
A másik nem hajlik s tövestül pusztul el.
Vagy nézz vihartól vert hajót, a túl erős
Deszkázat el nem enged, ez fordítja fel,
S úgy imbolyog a pusztulás felé.
Engedj a jó tanácsnak és másíts a szón.
Ha véleményemet, habár ifjabb vagyok,
Elmondanom szabad: legjobbnak tartanám,
Ha már mindentudónak születne meg
Az ember, ám ha nincsen így, mert nincsen így,
Jó még az is, ha más szavára hallgatunk.
[...]

KREÓN

Csak nem fogunk öreg korunkra még ilyen
Ifjú legénykétől tanulni bármit is?

HAIMÓN

Semmit, mi helytelen. Ha ifjú is vagyok,
Korom ne nézd, inkább a szót magát tekintsd.

KREÓN

A rendbontók ügyében mersz emelni szót?

HAIMÓN

Gonosztevők mellé evvel sem álltam én.

KREÓN

Gonosztevőnek nem mutatkozott e lány?

HAIMÓN

A nép a városban nem ezt rebesgeti.

KREÓN

Talán a nép határoz abban, mit tegyek?

HAIMÓN

Hogy ez mily éretlen beszéd, nem látod át?

KREÓN

E föld királya más, vagy én uralkodom?

HAIMÓN

Nem város az, mi egy ember tulajdona.

KREÓN

Kié a város? Nem királya birtoka?

HAIMÓN

Ám akkor légy király a puszta föld felett.

KREÓN

Nyilvánvaló: a nő pártjára állt ez itt.

HAIMÓN

Akkor te nő vagy, mert én csak rád gondolok.

KREÓN

Gonosz fiú, atyáddal perbe szállni mersz?

HAIMÓN

Mert látnom kell, hogy jogtalanságot teszel.

KREÓN

Tekintélyem megóvni volna jogtalan?

HAIMÓN

Az istenek tekintélyét sérted vele!

KREÓN

Gyalázatos beszéd, a nő hálózta be!

HAIMÓN

De én gonosztett hálójába nem jutok.

KREÓN

Hiszen minden szavad csak őérette van.

HAIMÓN

Érted s értem s a síri istenek miatt.

KREÓN

Asszony bolondja, csak nekem ne hízelegj!

HAIMÓN

Te csak beszélsz s más meghallgatni sem kívánsz?

KREÓN

Nem éred el, hogy éljen s hitvesed legyen.

HAIMÓN

Mást is megöl halála, hogyha meghal ő.

KREÓN

Még fenyegetni mersz te engem, szemtelen?

HAIMÓN

Ennek nem szemtelenség ellentmondani.

KREÓN

Ebből is sírva fogsz kijózanodni még.

HAIMÓN

Apám ne volnál, mondanám, hogy nincs eszed.

KREÓN

Igen? Hát, esküszöm, te nem soká örülsz,
Hogy így gyalázhatsz engemet büntetlenül.
(A szolgálkhoz) Hozzátok hát az undok nőszemélyt ide,
Haljon meg itt mindjárt a vőlegény előtt!

HAIMÓN

Nem, nem, ne képzeld, hogy szemem láttára fog
Meghalni ő! Hanem szemed se látja már
Az én arcom többé, keress barátokat,
Akik hajlandók túrni őrjöngésedet. (El)

[...]

KAR

Erósz,⁷ te legyőzhetetlen,
 Erósz, ki a zsákmányodnak esel,
 Ki a lányka szelíd arcán
 Lelsz pihenőt,
 Bejárod a tengereket s a paraszti tanyákat,
 És meg nem menekülhet előled
 Isten se, halandó sem, s az eszét vesztette el az, kit elérsz.
 Igazszívú embereket te
 A bűn gyalázatába viszel,
 Te most e családban a békét
 Megzavarod,
 Hogy győzzön a vágy, mit a lány szeme kelt, szerelmet ígérve,
 S az örök törvény trónjára felüljön,
 Így játszik, mert nincs ki legyőzze, az isteni Aphrodité.
 De már magam is áthágom a törvényt,
 Mikor ezt látom, mert nem tudom
 Feltartani többé könnyeimet,
 Látván, hogy a minden élő közös
 Nászágya felé megy Antigoné.

(részlet – Trencsényi-Waldapfel Imre fordítása)

1. Vizsgáljátok meg a dialógus ritmusát! Milyen szabályszerűségeket ismertek fel benne? Eredményeitek alapján próbáljátok meg felírni a jambikus trimeter képletét!
2. Hogyan próbálja Haimón meggyőzni apját?
3. Hogy érti Kreón, és hogyan Haimón a fiú mondatát: „*Mást is megöl halála, hogyha meghal ő?*” Mi a funkciója a megnyilatkozásnak a dráma egésze szempontjából?
4. Hogyan lép párbeszédbe egymással a jelenet és az azt lezáró kardal?
5. Mit jelent a nászágya a kardal utolsó sorában? Milyen többletjelentést hordoz a metafora ebben a szövegkörnyezetben?
6. Antigoné és Haimón a tragédia végén egyaránt meghal. Vajon Haimón a jegyesével egyenrangú tragikus hős? Vitassátok meg, hogy a dráma értékvilága szempontjából azonos súlyú-e kettejük áldozata!

⁷ Erósz: a szerelem istene a görög mitológiában.

SZOPHOKLÉSZ

Antigoné

ANTIGONÉ

Lássatok engem, ó hazám polgárai,
 Hogy indulok én ez utolsó
 Utamra, utószor
 Látva a nap fényét,
 S aztán soha többé. Az egy közös úr,
 Hádész engem élve hajt
 Akherón⁸ partja felé.
 Menyegzőt nem értem én,
 És nekem nem zeng a nászadal,
 Engemet eljegyzett Akherón.

KAR

De mégis dicsőséggel koszorúsan
 Indulsz a halotti sötét felé,
 Mert nem sorvasztott a nehéz kór,
 S kard nem ütött rajtad sebet,
 A saját törvényed visz s a halandók
 Közt egyedül méggy élve az Alvilágba.

ANTIGONÉ

Hallottam, hogy pusztult a szegény
 Fríg Niobé,⁹
 Szípülosz¹⁰ magas ormán,
 Kit a durva kemény kőszikla, akár
 A borostyán nőtt körül,
 S beszél a hír,
 A hó meg a záporosó veri egyre,
 Míg maga is megolvad,
 S szomorú szempillája alól a könny a nyakára özönlik.
 Óhózzá hasonlónak tesz engem a sors.

8 Akherón: Görögország északnyugati részén található folyó. A görög mitológiában egyike azon folyóknak, melyek a Hádészba, vagyis a holtak birodalmába vezetnek.

9 Niobé: thébai királyné, akinek hét fia és hét leánya született. Tizennégy gyermeke megszülése miatt többre tartotta magát Létónál, Apollón és Artemisz anyjánál, ezért ők megölték Niobé fiait és lányait. Niobé fájdalomában kővé változott, ám még szobra is könnyezett.

10 Szípülosz: Niobé szülővárosa; e hely királya volt Niobé apja, Tantalosz, majd a kővé vált Niobét ide repítette a vihar. Szípülosznak hívták Niobé egyik fiát is, akit Apollón dárdával szűrt le.

KAR

Márpedig ő istennő: isteni sarj,
És mi emberek vagyunk.
Nagy szó az, hogy az elmúlásban
Isteni sorsból ad részt neked
Életed és azután a haláloed.

ANTIGONÉ

Még gúnyolnak is engemet, ó, halljátok, istenek!
Megvárna legalább, amíg
Eltűnök s ne szemembe mondd!
Ó hazám, kincses hazám
Polgárai, férfiak!
Ó jaj,
Diké¹¹ forrásai, Thébai
Ligetében szép szekerek,
Legyetek ti tanúk,
Hogy nincsen, ki megsirasson, és milyen hallatlan új
Törvény kényszerít a szörnyű sírbörtönbe engemet!
Én, én nyomorult,
Kit az élők kivetettek,
S nem fogadnak be a holtak.

KAR

Bátorságod messze ment,
Diké büszke orma ellen
Mertél törni, gyermekem,
S most atyád sorsában osztozol.

ANTIGONÉ

Ahhoz nyúlsz, ami legjobban fáj énnekem:
Balsorsa atyámnak,
Mindnyájunk, a dicső
Labdakidák¹²
Súlyos végzete.
[...]

¹¹ Diké: az igazságosság istennője a görög mitológiában, a Hórák egyike.

¹² Labdakidák: Thébai uralkodócsaládja. Ide tartozott Laiosz is, Oidipusz apja.

Barát se kísér, nászdal se kísér,
Nyomorultul hurcolnak el, vár ez az út,
És nekem szegénynek már a nap szentséges fényét
Látnom sem szabad soha,
S nincs barátaim között, halálomon ki könnyet ejt.
[...]

Ó sírom, nászszobám, te föld odvába vajt
Örök tanyám, immár elindulok feléd,
S szerettem felé, mert Perszephassza¹³ már
Legtöbbjüket halott népébe vette fel.
Közjük most utolsónak megyek magam,
Pedig lett volna még az élethez jogom.
Megyek tehát s számomra egy remény maradt:
Hogy kedvesen fogadnak ott apám s anyám,
[...]

Most megragad kezemnél fogva s elszakít
Az élettől, mely nászt ígért, már nem fogok
Hitvest ölelni és táplálni gyermeket,
Kifosztva mindenből, baráttalan megyek
Tovább s bár élek még, a holtak odva vár.
Az istenek melyik törvényét hágtam át?
Hogy nézzek már az istenekre én, szegény?
Szövetségest ugyan kibem remélhetek,
Ha így jutalmazták meg jámborságomat?
Ha mégis istenek szemében így helyes,
A szenvedésben ismerem fel vétkeket.
Ha meg nem én, de itt ezek vétkeztek, úgy
Csak azt szenvedjék, mit rám mértek jogtalan!
(részlet – Trencsényi-Waldapfel Imre fordítása)

1. Milyen vonásokkal árnyalja Antigoné jellemét a panaszdal?
2. Miért érezheti gúnyolódásnak a kar vigasztaló szavait a lány?
3. Hogyan értelmezhető a versforma változása a panaszdal végén?

13 Perszephassza: az Alvilág királynője.

SZOPHOKLÉSZ
Oidipusz király

PAP

Igen, hazám uralkodója, Oedipus,
itt látsz bennünket, minden korból, itt ülünk
oltáraidnál: olyan is, ki zsenge még
nagy útra, vagy kit öreg évek súlya nyom;
[...] A város, amint magad is látod, nagyon
megingett, és nem tudja fölemelni már
fejét a véres zavarok poklaiból...
rajt ütött gyülölt
lázsal a gyújtó isten, a vad döghalál,
[...]
Most hát, óh, mindnyájunk királya, Oedipus,
mindnyájan im hozzád fordulva kérlelünk,
találj valami segítséget, istenek
sugallják bár, vagy ember adja ötletét. [...]

Ha már úr vagy e földön, ami vagy ma: szebb
embereken, mint pusztaságon, lenni úr!
Mivel semmi a torony, semmi a hajó
a benne-népes emberektől özvegyen.

OEDIPUS

[...] az én
szivem egyként nyög rajtam, rajtad, s a hazán.
Nem is álomból ébreszt engem hangotok,
mert tudjátok meg, már sok könnyet sírtam én,
sok útat róttam gondok útvesztői közt.
S mit jól keresve, leltem, az egyetlen írt
nem mulasztván, Menoikeus fiát, Kreont,
Phoebus pythói jóshelyére küldtem el,¹⁴
sógoromat, megtudakolni, mit tegyünk? [...]

Ha megjön, akkor... hitvány lennék, hogy ha nem
tennék meg mindent, amit az isten kíván.

14 Phoebus, vagyis Apollón; Pythó pedig Delphoi másik elnevezése, ahol a híres Apollón-szentély is található.

PAP

Ép jókor szólasz: most jelentik itt ezek
Kreont nekem, hogy közelegve erre tart.

(Balról jön Kreon)

[...]

OEDIPUS

Mindjárt megtudjuk: már hallhatja szavamát.
Uram és sógorom, Menoikeus fia,
micsoda hírt hoztál az istentől nekünk?

KREON

Jót, mert azt mondom: balsorsból könnyen lehet
szerencse még; minden jó, hogyha vége jó.

OEDIPUS

Mi hát a jóslat? mert nem bízom el magam
szavadban, de előre meg se rémülök.

KREON

Itt rögtön kívánsz hallani a nép előtt?
Vagy bemenjünk a palotába? Kész vagyok...

OEDIPUS

Mindannyiunk előtt szólj! E népért nagyobb
gond üli vállam, mint a saját lelkemért.

KREON

Halld hát, amit az istentől hallottam én:
világos szókkal arra intett Phoebus úr
fertőzetet táplál magában ez a föld:
vessük ki, ne növeljük orvosságtalan!

OEDIPUS

Mily tisztulással? És minő fertőzet az?

KREON

Számúzni kell valakit, vagy vérrel a vért
le mosni. A városra vér hozott vihart.

OEDIPUS

Ki az, akinek véres sorsát értheti?

KREON

Uram, e föld régi vezére Láios
volt, mielőtt eljöttél kormányára te.

OEDIPUS

Tudom, hallottam... Látni sohse láttam őt.

KREON

Nyilván hát ennek haláláról a parancs:
gyilkosait hogy bosszuló kéz érje el.

OEDIPUS

De hát hol vannak? Hol lehet föllelni ma
a régi bűnnek elmosódott nyomait?

KREON

Úgy mondta, itt, miköztünk. Ki mit jól keres,
rájön – de elszalasztja, mire gondja nincs.

OEDIPUS

Itthon, vagy a mezőkön lett, vagy idegen
földön, gyilkos kéz áldozata Láios?

KREON

Azt mondta, jóslatért megy idegenbe és
elment, de haza többet meg nem érkezett.

OEDIPUS

S nem látott semmit hírmondó vagy útitárs,
s mit megtudva biztos fonalunk lehet?

KREON

Mind odaveszett, csak egy nem, aki elfutott
rémülten, s egy dologra emlékszik csupán.

OEDIPUS

Mi az? Egy dolog soknak a nyomára visz,
csak kis csücskénél foghassuk meg a reményt.

KREON

Útonállók estek rá, mondja, és nem egy
kéz ölte meg, hanem többeknek ereje.

OEDIPUS

Útonállók? De hogyha föl nem bérelik
innen, ki adta volna erre a fejét?
[...]

OEDIPUS

Tiresias,¹⁵ ki mindent vizsgálsz, tudhatót
és mondhatatlant, égi s földi titkokat,
a várost, ha nem látod is, *tudod*, milyen
betegség lakja; melynek, bölcs úr, harcosát,
se megmentőjét, nem lelhetjük kívüled.
Mert Phoebushoz – ha még nem mondta hírnökünk
– üzentünk, s ő visszaüzent, hogy oldozás
csak egy jöhet bajunkra, az, ha Láios
gyilkosait nyomozva megtaláljuk és
halállal sújtjuk, vagy száműzzük messzire. [...]

TIRESIAS

Eressz haza! Könnyebben fogod hordani
sorsod, s én is enyémet, hogyha szót fogadsz.
[...]

Ha király vagy is, egyenlőség jár nekem
szólni szavadra. Illet ennyi hatalom.
Mert Loxias¹⁶ szolgálja vagyok, nem tiéd,
s nem is Kreont fogom védőmnnek mondani!
Halljad tehát, mert vakságomról csúfolódsz:
te látsz és nem látod, milyen fertőben élsz,
sem, hogy kinek házában élsz és kikkel élsz!

15 Tiresias, vagyis Teiresziasz, a vak jós.

16 Loxias: Apollón mellékeve, mely a „homályos, kétértelmű” jelentésű *loxon* szóból származik. A kifejezés arra utal, hogy Apollón papnőjének a jóslatai nem voltak egyértelműek.

Tudod-e kik fia vagy? És hogy átka vagy
 a tieidnek föld fölött és föld alatt?
 Kétélú átok űz ki, apád és anyád
 átka e földről, ádázlábú kergető!
 Most mindent láatsz, de akkor majd csak feketét!
 Hol a kikötő, mely jajodnak réve lesz?
 Hol a Kithaeron,¹⁷ mely nem visszhangozza majd?
 Ha megtudod, hogy néked tilos part a nász,
 amelybe hajód annyi diadallal ért.
 Pedig még rejtve más rémségek tengere,
 hogy családostul szörny-magadhoz sújtsanak.
 És most dobáld szavad sarával ajkamat!
 Dobáld Kreont! Nincsen tenálad senki se
 halandók közt, ki hitványabbként pusztul el.

OEDIPUS

Hát tűrhetem még ezt tovább is hallani?
 Nem futsz? Hajad se görbül, persze? Takarodj
 vissza, ahonnan jöttél, hagyd el házamat!

TIRESIAS

Ide se jöttem volna, hogyha nem hívatsz.

OEDIPUS

Nem tudtam, hogy ily örültséggel jössz, azért
 hivattalak, másképp aligha teszem ezt.

TIRESIAS

Előtted már csak „örült” vagyok. Lám, apád
 bölcsnek hitt hajdan és anyád is, aki szült.

OEDIPUS

Apám? Anyám?... Megállj hát!... Ki szült engemet?

TIRESIAS

E mái nap szül és veszít el tégedet.

¹⁷ Kithairon vagy Cithaeron: hegy Görögországban. Ide rakták ki a csecsemő Oidipuszt, hogy meghaljon.

[...]

OEDIPUS

Ugyis már egy reményem maradt meg csupán:
még ezt az embert, ezt a pásztort várom én...

[...]

PÁSZTOR

A Láios házából volt a kisfiú.

OEDIPUS

Szolgaporonty? Vagy rokonságából való?

PÁSZTOR

Jaj, jaj! most kell a szörnyűséget mondani!

OEDIPUS

S nekem hallani! Mindegy: meg kell hallanom.

PÁSZTOR

Azt mondják, hogy saját fia: de hogy van ez,
csak a királynő mondhatná meg odabenn.

OEDIPUS

Tán a fiút ő adta néked?

PÁSZTOR

Ő, király!

OEDIPUS

S mit kívánt tőled?

PÁSZTOR

Hogy veszítsem el szegényt.

OEDIPUS

A saját anyja! Szörnyű!

PÁSZTOR

Baljóslat miatt.

OEDIPUS

Mi volt az?

PÁSZTOR

Hogy meg fogja ölni szüleit.

OEDIPUS

És miért adtad ennek az öregnek át?

PÁSZTOR

Megszántam, és azt hittem, ő majd elviszi idegen földre, ahol ő lakik... De csak nagyobb bajra mentette meg. Ha te vagy az, mint ettől hallom: szörnyüségre szült a sors.

OEDIPUS

Óh, jaj, jaj! Minden tisztán napvilágra jó.
Óh napvilág! ma utoljára látlak én.
Ott születtem, hol nem kellett; azt vettem el,
kit nem lehet; s megöltem, akit nem szabad!
[...]
Átkozott, aki
megoldotta zord
bérci réten csöpp
lábam kötelét
és megmentette életem: nincs benne köszönet!
Ha akkor meghalok,
magamnak sem, nektek sem lennék ily teher.
[...]
Sem agg apám,
gyilkosa
nem lehetnék akkor én,
sem annak férje, ki világra szült.
Most istentelen és bűn fia, az vagyok,
mocskosan szüleim ágyán osztakozó.
Hogyha a rossznál van valami rosszabb még:
nékem adta a sors.

KAR

Nem tudom, hogy helyesleném bús tettetted:
jobb volna tán nem élned, mint hogy vakon élj.
[...]

OEDIPUS

Nézzetek rám: Théba népe, itt a híres Oedipus,
ki a Nagy Talányt megoldta, leghatalmasabb király,
minden polgár irigy szemmel leste boldogságomat:
s nézzétek, mily rettentő sors hullámába hulltam én!
Senki hát halandó embert, ki e földön várja még
végső napját, ne nevezzen boldognak, míg élete
kikötőjét el nem érte bánat nélkül, biztosan.

(részlet – Babits Mihály fordítása)

1. Olvassátok el a Pasolini-filmről írtakat! Mennyiben értelmezte át a tragédiát az olasz rendező? Miben más egy film és egy színdarab?

1967-ben az olasz rendező, Pier Paolo Pasolini filmet készített az *Oidipusz királyból*. A film kezdő képei egy 20. századi jelenetet mutatnak, majd az alkotás visszatér a szophoklészi időbe. Pasolini így vall filmjéről:

„Az Oidipusz király monológ, melyben a rendszerint író, olykor beszélő személy most a film segítségével elmeséli egy álmát (álmát, mely a saját életéről szól). Filmjében vannak állandó és változó elemek. Az állandó regiszter a monológ, a változó az ideológia.”

2. Hogyan jellemzi Oidipuszt a következő két megszólalás? Mikor mondhatta az egyiket, s mikor a másikat?

*„... mivel ma az enyém
a kormány, mely az ő kezében volt előbb,
enyém az ágya, asszonyom lett asszonya...”*

[...]

*Nézzetek rám, Théba népe, itt a híres Oedipus,
ki a Nagy Talányt megoldotta, leghatalmasabb király...”*

(Babits Mihály fordítása)

ARISZTOTELÉSZ

Poétika

A költészet egésze és fajtái

A költői alkotás mesterségéről általában véve, valamint válfajairól (*eidosz*) kívánunk beszélni, arról, hogy melyiknek milyen hatása (*dünamisz*) van, hogy miképpen kell összeállítani a meséket (*müthosz*) [...]

Az eposzköltés, a tragédia alkotása, valamint a komédia meg a dithüramboszköltő tevékenysége, s az aulosz- és a kitharaművészet legnagyobb része egészében véve tulajdonképpen utánczás, és három dologban különböznek egymástól:

vagy abban, hogy más eszközzel utánoznak,

vagy abban, hogy mást,

vagy abban, hogy másképpen, tehát nem ugyanazon a módon.

A komédia [...] silányabbak utánczása ugyan, de nem a hitványság minden értelmében, hanem a rútságé, melynek része a nevetséges [...]

A tragédia tehát kiváló (*szpudaiosz*), teljes (*teleiosz*), bizonyos nagysággal rendelkező cselekvésnek (*praxisz*) fűszerezett [...] beszéddel való utánczása, nem elbeszélés útján, hanem úgy, hogy emberek cselekszenek, részvét és félelem útján vive végbe az ilyen indulatok kitisztulását.

[...] a tragédia teljes és egész cselekvés utánczása, amely cselekvésnek van bizonyos nagysága. Lehet ugyanis egész, aminek nincs nagysága. Egész pedig az, aminek kezdete, közepe és vége van.

(részlet – Ritoók Zsigmond fordítása)

1. Fejtsétek ki a részletek alapján, hogyan különbözteti meg Arisztotelész a tragédiát és a komédiát!

A jerikói vak (Mk 10,46–52)

10⁴⁶Közben Jerikóba értek. Amikor Jerikót tanítványainak és nagy tömegnek a kíséretében elhagyta, egy vak koldus, Timeus fia, Bartimeus ott ült az útszélen kéregetve. ⁴⁷Hallva, hogy a názáreti Jézus közeledik, elkezdett kiáltozni: „Jézus, Dávid fia, könyörülj rajtam!” ⁴⁸Többen csitították, hogy hallgasson. Ő annál hangosabban kiáltotta: „Dávid fia, könyörülj rajtam!” ⁴⁹Jézus megállt, és így szólt: „Hívjátok ide!” Odaszóltak a vaknak: „Bízzál, kelj fel, téged hív!” ⁵⁰Az eldobta köntösét, felugrott, és odasietett Jézushoz. ⁵¹Jézus megkérdezte: „Mit tegyek veled?” „Mester – kérte a vak –, hogy lássak.” ⁵²Jézus így szólt hozzá: „Menj, a hited meggyógyított.” Nyomban visszakapta látását, és követte az úton.

A jerikói vak (Lk 18,35–43)

18³⁵Történt, hogy amikor Jerikóhoz közeledett, egy vak koldus ült az út szélén és kéregetett. ³⁶Hallotta, hogy nagy tömeg vonul el arra, megkérdezte hát, hogy mi történt. ³⁷Megmondták neki, hogy a názáreti Jézus halad arra. ³⁸Erre elkezdett kiabálni: „Jézus, Dávid fia, könyörülj rajtam!” ³⁹Akik elől mentek, csitították, hogy hallgasson. De annál hangosabban kiáltozott: „Dávid fia, könyörülj rajtam!” ⁴⁰Jézus megállt s szólt, hogy vezessék elé. Amikor odaért, megkérdezte: ⁴¹„Mit akarsz tőlem, mit tegyek?” Azt válaszolta: „Uram, hogy lássak!” ⁴²Jézus így szólt hozzá: „Láss! Hited megmen-tett.” ⁴³Azon nyomban visszanyerte szeme világát és Istent dicsőítve követte. Ezt látta az egész nép s magasztalta az Istent.

1. Vessétek össze a Márk és a Lukács által leírt történetet a jerikói vakról! Melyik leírás a részletesebb? Milyen szókinccs jellemzi őket?
2. Készítsetek képregényt a jerikói vak történetéből!

BABITS MIHÁLY
Vakok a hídon

A csöndnek
 folyóján
 pár deszka-
 darab.
 Mi zajból van e csönd? Zubog zúg a hab.
 Támolyogva
 tolongnak
 a hídon
 vakok
 kis görnyedt, japános, naív alakok.
 A lelkük
 a testből
 ki sem lát
 soha.
 A deszkát belepte iszamlós moha.
 Se korlát Padlóig
 se hídrács derékban
 legörbülve letörpülve
 mind mind
 lenn útat magának kezével tapint
 üres szemgolyójuk faruk meg feltolva
 szanaszét tekint a zord égnek int.
 Mind bukdos És olykor És olykor
 botorkál kezével tört lécen
 gyámoltalanul a semmibe nyul hintázni tanul.
 És néha És néha
 fülükbe szemükbe
 jön egy csap egy
 csobbanás: loccsanás:
 a Csöndbe taszítja le társát a társ.
 S mi zajból
 van e Csönd?
 Zubognak a
 habok.
 A Csöndnek kis hídján tolongnak a
 vakok.
 Egy bús fűz hullatja ágak záporát.
 Széles hold kacagja, mint gúnyos barát
 szegény kis támolygó vakoknak farát.

1. Babits művét képversnek is tekinthetjük. Hogyan segíti a vers értelmezését a nyomtatási kép?

CSÁKVÁRI ESZTER

Puskás Dániel: A vakok zsoltára

A vakok legendáriumában bibliai történetek elevenednek meg, ahol a költő mindig valaki másnak a szerepében éli meg a vakság különböző formáit. A damaszkuszi út című versével már lefekteti a kötet alapját. Itt az ideje a szembenézésnek, a vallomástételnek, és az újrakezdésnek. A szerepek felől nézve a költőnek lehetősége nyílik arra, hogy a fizikai vakságához, belső meglátások, bizonyosságok társuljanak. Ezek azonban cseppet sem kellemesek. Úgy tűnik mintha a valódi látás, a megismerés, a tudás, a felismerés csak kevesek kiváltsága lenne. Mintha ez a látás napjainkban is ugyanolyan későn érne meg, egy ütemmel lemaradva a valódi élethelyzettől, mint bármikor máskor a történelem folyamán.¹⁸

(részlet)

1. Fejtsétek ki Csákvári Eszter recenziójának részlete alapján, mit gondoltok a felvetett problémáról!

JÓNÁS TAMÁS¹⁹
Önkéntes vak

[...]
látni kell látni kell
hogyan szeret és válik el
kiket szeret és mennyire
aki nem kíváncsi senkire
nem kíváncsi rá se más
ő a hallgatás
[...]

1. Mennyiben kapcsolódik a látás témájához, s mennyiben tér el attól Jónás Tamás *Önkéntes vak* című verse?
2. Mit jelenthet a címbeli „önkéntes” vakság?

¹⁸ Részlet Csákvári Eszter recenziójából. A teljes cikk megtalálható itt: <http://papirvitorlak.blogspot.com/2018/05/puskas-daniel-vakok-zsoltara.html>.

¹⁹ Jónás Tamás (1973–): író, költő és programozó.